

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-34>

УДК 338. 436

Наталія ГАВКАЛОВА

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
<https://orcid.org/0000-0003-1208-9607>

Ольга ДЕНИСЮК

Інститут інноваційної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури
<https://orcid.org/0000-0001-5294-4933>

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В статті набули подальшого розвитку дослідження сутності агропромислової інтеграції. Обґрунтовано, що створення інтегрованих агроформувань сприяє отриманню синергійного ефекту, однак, надмірна інтеграція має негативні соціально-економічні наслідки: монополізація аграрного ринку, унеможливлення формування конкурентних переваг дрібних товаровиробників, зменшення потреби в праці, а отже, і загроза безробіття на селі, що підкреслює необхідність антимонопольного контролю і регулювання економіки з боку держави, а також підтримка альтернативних форм об'єднання зусиль агровиробників, зокрема сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Досліджено питання щодо формування продуктивних підкомплексів у межах АПК. Розглянуто особливості міжгалузевих інтегрованих структур та складові аграрно-промислового виробничого циклу. Висвітлено позитивні наслідки функціонування продуктивних вертикалей. Визначено наукові погляди щодо ролі аграрної сфери в економіці через призму тенденцій розвитку світової економіки. Обґрунтовано, що основним критерієм визначення ролі АПК в економіці сільських територій є рівень зайнятості населення. Проаналізовано на основі критерію зайнятості роль сільськогосподарського сектора в регіонах України. Запропоновано механізм розвитку агропромислового сектора як основи економіки сільських територій, реалізація якого ґрунтується на інтеграційному, інвестиційному та інноваційному напрямах. Обґрунтовано, що не дивлячись на процеси диверсифікації економіки цих територіальних утворень більшість з них мають агропромислову спеціалізацію, відтак їх розвиток залежить від змін, які відбуваються в АПК. Але суперечливість впливу євроінтеграції на розвиток аграрного сектора обумовлює таку ж суперечливу ситуацію на соціально-економічний розвиток сільських територій, оскільки вона передбачає невизначеність зовнішніх умов для їх функціонування та посилення міжрегіональної конкуренції. Все це вимагає по-новому оцінити в теоретичному аспекті особливості функціонування АПК як основи розвитку економіки сільських територій в умовах євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: сільське господарство, ринок, потенціал, державне регулювання, сільський розвиток, прибутковість, управління, інтеграційні процеси.

Nataliya GAVKALOVA

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Olga DENYSIUK

Institute of Innovative Education of the Kyiv National University of Construction and Architecture

INTEGRATIVE PROCESSES IN THE AGRICULTURAL COMPLEX OF THE NATIONAL ECONOMY

In the article, the study of the essence of agro-industrial integration was further developed. It is well-founded that the creation of integrated agricultural formations contributes to the achievement of a synergistic effect, however, excessive integration has negative socio-economic consequences: monopolization of the agricultural market, making it impossible to form competitive advantages of small commodity producers, reducing the need for labor, and therefore the threat of unemployment in the countryside, which emphasizes the need for anti-monopoly control and regulation of the economy by the state, as well as support for alternative forms of combining the efforts of agricultural producers, in particular, agricultural service cooperatives. The question of the formation of product sub-complexes within the agro-industrial complex was studied. The peculiarities of inter-branch integrated structures and components of the agrarian-industrial production cycle are considered. The positive consequences of the functioning of product verticals are highlighted. Scientific views on the role of the agrarian sphere in the economy through the prism of trends in the development of the world economy are determined. It is well-founded that the main criterion for determining the role of agro-industrial complex in the economy of rural areas is the employment level of the population. The role of the agricultural sector in the regions of Ukraine is analyzed based on the employment criterion. A mechanism for the development of the agro-industrial sector as the basis of the economy of rural areas is proposed, the implementation of which is based on integration, investment and innovation directions. It is substantiated that despite the diversification processes of the economy of these territorial entities, most of them have agro-industrial specialization, so their development depends on the changes taking place in the agricultural sector. But the inconsistency of the impact of European integration on the development of the agrarian sector causes an equally contradictory situation in the socio-economic development of rural areas, as it involves the uncertainty of external conditions for their functioning and the strengthening of interregional competition. All this requires a new theoretical assessment of the peculiarities of the functioning of the agricultural sector as the basis for the development of the economy of rural areas in the context of European integration processes.

Key words: agriculture, market, potential, state regulation, rural development, profitability, management, integration processes.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Сучасні тенденції розвитку економіки як у глобальному, так і в локальному масштабах характеризуються поглибленням зв'язків між господарськими суб'єктами та країнами в цілому. В аграрному секторі економіки інтеграційні процеси є найбільш виражені, що пов'язано із низкою особливостей даної сфери: сільське господарство розвивається майже у всіх країнах світу і є основною для формування продовольчої безпеки; аграрний сектор економіки взаємодіє з низкою суміжних сфер, що передбачає поглиблення зв'язків; ефективність аграрного виробництва суттєво залежить від масштабу, тому консолідація земельних та інших ресурсів забезпечує синергійний ефект. Інтеграційні процеси були характерними для аграрної сфери багатьох країн ще кілька століть тому. В історії розвитку інтеграційних процесів можна простежити низку закономірностей та тенденцій, які в різні часи були характерними для країн зі значними земельними ресурсами. У сучасних умовах глобалізації інтеграційні процеси в аграрній сфері набувають нових рис, що потребує нових досліджень і є актуальним.

Аналіз досліджень та публікацій

Результати дослідження розвитку АПК і його галузей висвітлені у працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, таких як В.Г. Андрійчука, П.П. Борщевського, Б.З. Дворкіна, П.К. Канінського, М.Ю. Коденської, С.О. Корецької, О.В. Крисального, К.К. Кумехова, В.З. Мазлоєва, А.Г. Мазура, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, В.Д. Мінгалева, Ю.О. Нестерчук, О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавера, О.А. Родіонової, П.Т. Саблука, Д.О. Соломонко, В.К. Терещенка, М.А. Хвесика, В.М. Яценка та інших.

Таким чином, проблематика інтеграційних процесів в економіці та аграрній сфері зокрема, набуває нових рис у сучасних умовах глобалізації, які нині характеризуються загальною світовою кризою, що підкреслює необхідність проведення досліджень в даному напрямі.

Формулювання цілей статті

Метою статті є обґрунтування сутності агропромислової інтеграції, виявлення основних трендів інтеграційних процесів та лідерів агропромислової інтеграції в глобальному та національному вимірах, діагностування переваг та недоліків агропромислової інтеграції з точки зору економіки та соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу

Агропромисловий комплекс слід розглядати як сукупність галузей національної економіки з виробництва, переробки, збереження й доведення зробленої сільськогосподарської продукції до споживачів.

Передумовами економічної інтеграції є насамперед прагнення до синергійного ефекту від поєднання ресурсів, більш ефективних комунікацій, налагодженої системи управління, диверсифікованості діяльності, розподілу ризиків, збільшення частки на ринку.

Гернштейн С.Ф., зокрема, зазначає, що при інтеграції, яка виникає у процесі виробництва, реалізації продукції, обміні та споживанні, зростають цілісні властивості системи в цілому, виникають нові форми взаємодії. Науковець виділяє такі форми інтеграційної взаємодії: «установлення зв'язків між раніше розрізненими підприємствами елементами системи; поглиблення, посилення і надання системного характеру існуючим зв'язкам; збільшення кількості зв'язків і встановлення нових; поява нових інтегрованих (цілісних) властивостей у системі, узгодження зв'язків між підприємствами, зміна структури системи» [5]. Отже, виходячи з цього визначення, можна зробити висновок, що основою економічної інтеграції є створення ефективних партнерських зв'язків.

Останнім часом в аграрному секторі економіки посилюються процеси горизонтальної та вертикальної інтеграції, створюються інтегровані формування найрізноманітніших організаційно-економічних форм і видів діяльності, які є головним фактором стабілізації і ефективного розвитку аграрно-промислового виробництва у межах відповідних продуктивних підкомплексів. Сучасні інтегровані формування являються результатом історичного розвитку різних форм інтегрованих відносин і процесів. Тому хід і напрям процесів об'єднання багато в чому залежить від розвитку як галузей аграрно-промислового виробництва, так і його структурних складових (територіальної, галузевої, функціональної, управлінської, соціально-економічної, організаційної, продуктової).

Таким чином, АПК охоплює галузі, об'єднані як технологічним процесом виробництва, так і його технічним забезпеченням і доведенням кінцевої продукції до споживача, а функціональна структура АПК включає окремі стадії, між якими існує взаємозв'язок і взаємозумовленість. Агропромислова інтеграція є важливим організаційно-господарським важелем, використання якого великою мірою визначає ефективність функціонування агропродовольчого комплексу. Розвиток правової інтеграції викликаний необхідністю впорядкування міждержавних відносин із метою створення, підтримки стабільного світового порядку та міжнародної безпеки.

Що ж стосується головних причин аграрної кризи через призму правового процесу, гадаю, доцільно визначити, що в Україні порушення закону вартості в сільському господарстві є однією з головних. Закон

вартості полягає у тому, що вартість має відповідати суспільно необхідним витратам праці. Передусім це трактується відсутністю паритету цін на сільськогосподарську продукцію та промислові товари аграрного виробництва [2]. Якщо зосередити свою увагу на статистику забруднених угідь, землі в останні роки все більше виснажуються через зменшення кількості мінеральних та органічних добрив. Усе це повною мірою зумовлюється в необхідності радикальних аграрних реформ. Звісно, щоб не відставати від розвитку країн світу, Україна повинна значно поживити свою роботу в різних галузях.

Якщо ж ми говоримо про забезпечення головної мети розвитку сільського господарства в умовах євроінтеграції, то слід зазначити основні завдання, до яких належать: розроблення концепції забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки в контексті євроінтеграції; збільшення обсягів експорту продукції сільського господарства; створення певних умов для розвитку ефективного підприємства в АПК; нарощення обсягів інвестицій, а також створення цивілізованих умов проживання в сільській місцевості як основи припливу працездатних верств. Так, сьогодні дійсно існують прогалини в науковому досвіді, аналізі оцінювання ефективності механізмів регулювання інтеграційних процесів в Україні в аспекті вдосконалення теорії та практики державного управління [1]. Розширення рамок та поглиблення політичного співробітництва, можливість наближення законодавства в правовій сфері, підтримка в адаптації законодавства до норм та стандартів ЄС, включаючи надання технічної допомоги, обмін досвідом між державними службовцями (twinning) та цільові консультації і підтримку через механізм обміну інформацією про технічну допомогу (TAIEX), перспектива просування за рамки партнерства до значного рівня інтеграції, включаючи участь у внутрішньому ринку ЄС та можливість для України брати зростаючу участь у ключових аспектах політик та програм Європейського Союзу – усе це можна віднести до плану дій на нові перспективи для партнерства, економічної та правової інтеграції й співробітництва.

Якщо підсумувати вищесказане, то щоб розв'язати дану проблему через призму інтеграційно-правових процесів АПК, потрібно розширити її участь у роботі сільськогосподарських міжнародних організацій, продовжити роботу з гармонізацією національного законодавства. А також слід зазначити, що пріоритетним напрямом розвитку АПК визнано інноваційний напрям перетворень за рахунок упровадження нових видів продукції та обладнання.

Велике значення для українського сільського господарства має розвинуте фермерство. Сьогодні Асоціація фермерів та приватних землевласників є однією з найбільш дієвих організацій, її тісна співпраця спрямована передусім на напрацювання ефективних рішень у сфері АПК через призму інтеграційно-правових процесів [3]. Уважаю, потрібен правовий захист інтересів фермерів та власників земельних паїв для сприяння розвитку масового фермерського руху в Україні. Упровадження цифрових технологій в АПК стримує низка причин, одна з яких і, можливо, головна – рівень тих програмних рішень, які надають зараз багато компаній. Сільгоспвиробникам потрібні не окремі елементи технологій, а комплексні рішення, а також велика кількість фахівців даної сфери.

Нагальним питанням є й пошук найбільш ефективних механізмів залучення споживчої кооперації до процесів інтеграційної взаємодії в АПК України та форм найбільш раціонального використання її виробничого потенціалу в межах створюваних за її участю інтеграційних формувань [6]. Держава, на нашу думку, зацікавлена у впровадженні нових технологій АПК, адже стимулювання нових технологій дасть змогу підвищити кількість і якість продукції АПК.

Зважаючи на наявний потенціал, одним із напрямів є агропромислова інтеграція, що забезпечить синтез сільського господарства і промисловості на вищому рівні шляхом посилення виробничих, правових зв'язків, налагодження співробітництва підприємств, а також задоволення правових потреб аграрних виробників.

Саме АПК претендує на роль головного демонстраційного майданчика результатів нової технологічної революції та об'єднує весь виробничий ланцюжок аж до випуску функціональних продуктів, що дають змогу кардинально поліпшувати властивості людини.

Агропромислова інтеграція є динамічним явищем. Так, може змінюватися склад та розмір інтеграційного утворення: з'являться нові учасники, партнери, покупці. Кінцевою метою агропромислової інтеграції, окрім загальновідомого синергетичного ефекту, є також отримання та рівноправний розподіл прибутку між усіма учасниками інтеграції [4].

Оцінюючи синергетичний ефект від агропромислової інтеграції, слід визнати його позитивну роль, адже навіть в умовах застосування новітніх технологій розраховувати лише на доходи від сільськогосподарських галузей досить ризиковано.

Поєднання сільського господарства та промисловості може і повинно стати перехідною до більш складних форм аграрно-промислової інтеграції. Враховуючи ресурсні та фінансові можливості інтегрованих підприємств, у них є реальні перспективи для забезпечення країни продовольством, виходу на міжнародні ринки та розвитку сільської місцевості. Основними складовими синергетичного ефекту агропромислової інтеграції є наступні (табл. 1):

Таблиця 1

Складові синергетичного ефекту агропромислової інтеграції

Синергетичний ефект	Складові
Економічний	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення замкнутого циклу виробництва продукції; - вдосконалення структури робочих місць, ліквідація посередницьких структур; - вирівнювання економічних умов всіх учасників; - збільшення капіталовкладень в розвиток матеріально-технічної бази; - підвищення рентабельності готового продукту за рахунок покращення якості, збільшення обсягів та зниження непродуктивних витрат.
Соціальний	<ul style="list-style-type: none"> - вирішення питань розвитку соціальної сфери конкретної території; - покращення умов праці та побуту працівників; - вдосконалення системи трудового співробітництва і здорової конкуренції всередині інтегрованого формування; - підвищення продуктивності праці за рахунок збільшення обсягів виробництва та раціоналізації розподілу робочої сили.
Екологічний	<ul style="list-style-type: none"> - інвестування в основний засіб виробництва – землю, її родючість; - окультурення земель з метою підвищення продуктивності; - використання мінімізації обробітку ґрунту.
Управлінський	<ul style="list-style-type: none"> - організація консалтинг і науково-інформаційного забезпечення; - можливість довгострокового планування; - можливість контролювати якість продукції на будь-якому етапі її виробництва; - зниження управлінського впливу за рахунок виключення дублювання функцій; - організація маркетингової діяльності; - юридичне обслуговування членів об'єднання та їх правовий захист

На нашу думку, найкращою формою інтеграції є кластер. Саме кластерні засади інтеграційного об'єднання розширюють межі та можливості самого процесу інтеграції. Учасники такого об'єднання, з одного боку, взаємодіють між собою, а з іншого – зберігають конкурентні відносини. Кластер забезпечує регіональний розвиток на науковій основі: поєднує у собі взаємодію усіх сфер агропромислового виробництва, владних інститутів та науки. Він виступає формою територіально-галузевого рівноправного об'єднання підприємств, яке забезпечує інноваційний та конкурентоспроможний розвиток регіону.

Необхідність агропромислової інтеграції в усіх країнах пов'язана з великою технічною відсталістю сільськогосподарського виробництва порівняно з промисловістю; сезонністю аграрного виробництва, залежності його від погодно-кліматичних умов; стихійністю ринку сільськогосподарської продукції; необхідністю підвищення конкурентоспроможності виробництва [8]. А тому вкладення капіталу тільки в сільське господарство являє собою великий ризик. Вкладення коштів у процес переробки та реалізації сільськогосподарської продукції пов'язане також з необхідністю отримання сировини в достатній кількості, що викликає об'єктивну потребу у встановленні певних зв'язків із сільськогосподарськими товаровиробниками. Великий капітал зацікавлений у технічному переозброєнні сільського господарства для пристосування його до потреб великих промислових підприємств, тому переробні підприємства часто є ініціаторами інтеграційних зв'язків [7]. Таким чином, аграрні підприємства вступають в інтеграційні зв'язки з метою зниження ризику, пов'язаного із сільськогосподарським виробництвом, тоді як переробні та інші підприємства агробізнесу прагнуть забезпечити собі стабільні доходи завдяки наявності надійної сировинної бази або гарантованого збуту своєї продукції чи послуг.

Отже, об'єктивний процес поглиблення спеціалізації, посилення концентрації та інтенсифікації, кооперації й комбінування сільськогосподарських галузей зумовлює їх поєднання з промисловими підприємствами та іншими сферами економіки шляхом підвищення рівня розвитку техніки, машинної технології, масово-потокowego виробництва [9]. Об'єднання підприємств сільського господарства та промисловості в єдине інтеграційне формування стає не тільки можливим, а й значним важелем підвищення ефективності виробництва, прискорення соціально-економічних перетворень на селі.

Агропромислова інтеграція, на нашу думку, буде розвиватися у напрямі створення агрофірм у формі агропромислових об'єднань, агрохолдингів, агрокластерів, до складу яких можуть входити аграрні, переробні й торгівельні підприємства різних форм власності та форм господарювання, зберігаючи при цьому статус юридичної особи. Головне в системі цих відносин – механізм розподілу прибутку від сумісної діяльності пропорційно вкладеним засобам у спільний захід [6].

Сьогодні в юридичній літературі не існує якогось єдиного визначення процесу правової інтеграції. Відбувається отождолення поняття «правова інтеграція» з близьким визначенням «інтеграція права», що є не тотожним. В юридичній літературі для характеристики процесів правової інтеграції науковці використовують такі терміни, як «гармонізація», «адаптація», «уніфікація», «імплементация», «стандартизація», «нормалізація», «апроксимація», «рецепція», «упорядкування», «унормування», «зближення», «модернізація» тощо.

Спільною рисою вищезазначених термінів є їх спрямованість на досягнення однієї мети – узгодження, приведення у відповідність галузей законодавства кількох країн та подальше зближення національних правових систем.

Отже, в сучасному глобалізованому світі інтеграційні процеси набувають активного розвитку. Інтеграція охоплює різні сфери суспільного життя та є об'єктивним і всеохоплюючим процесом розвитку суспільств та держав. Право грає дуже важливу роль у сфері регулювання інтеграційних відносин держав.

Водночас надмірна інтеграція та консолідація в аграрній сфері має низку негативних соціально-економічних наслідків, зокрема монополізація аграрного ринку, унеможливлення формування конкурентних переваг дрібних товаровиробників, зменшення потреби в праці, а отже, і загроза безробіття на селі. За таких умов важливого значення набуває антимонопольний контроль і регулювання економіки з боку держави, а також підтримка альтернативних форм об'єднання зусиль агровиробників, зокрема сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

В умовах глобалізації економіки відбувається поглиблення зв'язків між країнами загалом та окремими економічними сферами. Найбільш активними є інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки, поглиблення яких спостерігається у більшості країн світу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, інтеграційні процеси в економіці та зокрема в аграрному секторі нині є невід'ємним напрямком глобалізації. З одного боку, створення інтегрованих агроформувань сприяє створенню синергічного ефекту від поєднання ресурсів та масштабу виробництва.

Отже, сьогодні інтеграційні процеси АПК набувають активного розвитку. Інтеграція охоплює різні сфери суспільного життя та є об'єктивним і всеохоплюючим процесом розвитку суспільств та держав. Право відіграє дуже важливу роль у сфері регулювання інтеграційних відносин держави. Інтеграція через право, правова інтеграція постає необхідною передумовою зближення і гармонізації різних правових систем. На мою думку, варто використовувати зарубіжний досвід розвитку агропромислової інтеграції та впроваджувати найбільш ефективні напрями оптимізації діяльності агропромислових формувань, а також продовжувати дослідження головних стадій європейської правової інтеграції, а саме: зближення та гармонізації національних правових систем із правовою системою ЄС, а також їх входження до правової системи європейських інтеграційних об'єднань та подальша конвергенція і гармонізація.

Інтеграція є вагомим інструментом підвищення ефективності господарювання в аграрній сфері. Її особливість полягає у створенні так званого синергічного ефекту, який дозволяє збільшувати кількісні та якісні показники діяльності усіх учасників процесу. Зважаючи на це, на нашу думку, доцільно спрямовувати значні зусилля державної аграрної політики на сприяння інтеграційним процесам в АПК. Зважаючи на досвід реформ, напрямки аграрної інтеграційної політики повинні носити добровільний характер, без вживання жорстких адміністративних важелів з боку держави. Основними завданнями інтеграційної політики на даному етапі повинні стати обґрунтування економічної доцільності інтеграції, створення відповідного правового та податкового поля для сприяння інтеграційним процесам, створення відокремлених структур сприяння інтеграції, якими, за певних умов, можуть стати регіональні органи влади та центри дорадництва.

Література

1. Зінчук Т.О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки України : монографія / Т.О. Зінчук. – Житомир : ДВНЗ «Держ. агрокол. ун-т», 2018. – 384 с.
2. Малько Ю. Конвергенція політики сільського розвитку в європейському просторі [Електронний ресурс] / Ю. Малько // Науковий вісник. – 2014. – Вип. 14 “Демократичне врядування” – Режим доступу : http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnyk14/fail/malko.pdf
3. Оцінка впливу Угоди про асоціацію /ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України : наукова доповідь [Електронний ресурс] / за ред. В.М. Гейця, Т.О. Осташко, Шинкарук Л.В. ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – К., 2014. – 102 с.
4. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України : [монографія] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень ; наук. ред. В. В. Борщевський. – Львів, 2012. – 216 с.
5. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України : стат. зб. [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України. – К. : 2014. – 187 с. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Стегней М.І. Сучасні напрями забезпечення сталого розвитку сільських територій: європейський досвід і українські реалії [Електронний ресурс] / М.І. Стегней // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 3(141). – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ape_2013_3_14.pdf.
7. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / [О.М. Бородіна, В.М. Геєць, А.О. Гуторов та ін.] ; за ред. В.М. Гейця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи ; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 56 с.

8. Чмельова О.С. Агропромислова інтеграція як концептуальний напрям розвитку аграрних підприємств в Україні / О.С. Чмельова, А.К. Дергачова // Вісник НТУ "ХПІ". 2014. № 64 (1106). С. 20–25.
9. Samoilyk Iu., Vernygora M. The impact of agri&industrial associations synergistic integration and diversification on the food chain formation efficiency. *Modern Science — Moderni veda*. 2020. № 4. С. 87–98.

References

1. Zinchuk T.O. Yevropeiska intehratsiia: problemy adaptatsii ahrarynoho sektora ekonomiky Ukrainy : monohrafiia / T.O. Zinchuk. – Zhytomyr : DVNZ «Derzh. ahroekol. un-t», 2018. – 384 s.
2. Malko Yu. Konverhentsiia polityky silskoho rozvytku v yevropeiskomu prostori [Elektronnyi resurs] / Yu. Malko // Naukovyi visnyk. – 2014. – Vyp. 14 “Demokratychnе vriaduvannia” – Rezhym dostupu : http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnyk14/fail/malko.pdf
3. Otsinka vplyvu Uhody pro asotsiatsiiu /ZVT mizh Ukrainoiu ta YeS na ekonomiku Ukrainy : naukova dopovid [Elektronnyi resurs] / za red. V.M. Heitsia, T.O. Ostashko, Shynkaruk L.V. ; NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy». – K., 2014. – 102 s.
4. Rozvytok silskykh terytorii v systemi yevrointehratsiinykh priorytetiv Ukrainy : [monohrafiia] / NAN Ukrainy. In-t rehionalnykh doslidzhen ; nauk. red. V. V. Borshchevskiy. – Lviv, 2012. – 216 s.
5. Sotsialno-ekonomichne stanovyshe silskykh naselenykh punktiv Ukrainy : stat. zb. [Elektronnyi resurs] / Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy. – K. : 2014. – 187 s. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Stehnei M.I. Suchasni napriamy zabezpechennia staloho rozvytku silskykh terytorii: yevropeyskyi dosvid i ukrainski realii [Elektronnyi resurs] / M.I. Stehnei // Aktualni problemy ekonomiky. – 2013. – № 3(141). – Rezhym dostupu : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ape_2013_3_14.pdf.
7. Ukrainska model ahrarynoho rozvytku ta yii sotsioekonomichna pereorientatsiia : nauk. dop. / [O.M. Borodina, V.M. Heiets, A.O. Hutorov ta in.] ; za red. V.M. Heitsia, O.M. Borodinoi, I.V. Prokopy ; NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prohnozuv. – K., 2012. – 56 s.
8. Chmelova O.S. Ahropromyslova intehratsiia yak kontseptualnyi napriam rozvytku ahrarynykh pidpriemstv v Ukraini / O.S. Chmelova, A.K. Derhachova // Visnyk NTU "KhPI". 2014. № 64 (1106). S. 20–25.
9. Samoilyk Iu., Vernygora M. The impact of agri&industrial associations synergistic integration and diversification on the food chain formation efficiency. *Modern Science — Moderni veda*. 2020. № 4. S. 87–98.